

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

การประมงไทยนับว่ามีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยตลอด กล่าวคือ จากสถิติการประมงแห่งประเทศไทย พบว่าในปี 2520 ผลผลิตสัตว์น้ำมี 2,189 ตัน คิดเป็นมูลค่า 10,660 ล้านบาท และเพิ่มเป็น 2,629 ตัน คิดเป็นมูลค่า 32,422 ล้านบาท ในปี 2531 ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงได้ตระหนักถึงความสำคัญของกิจการประมง อันเป็นทางนำมาซึ่ง รายได้และอาหารโปรตีนจากสัตว์น้ำที่เป็นผลผลิตจากท้องทะเลและแหล่งน้ำต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า การประมงทะเลเป็นทางเดียวที่กำหนดนโยบายเร่งพัฒนาการเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำให้สูงขึ้น ไม่ว่าจะเพื่อประโยชน์ในการบริโภคหรือการส่งออก โดยกรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พร้อมด้วยสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนได้ร่วมมือกัน ดำเนินการพัฒนาจนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตลอดมา และผลจากการพัฒนานี้ทำให้เกิดการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมต่อเนื่องอื่น ๆ ด้วย เช่น อุตสาหกรรมต่อเรือ อุตสาหกรรมอวน อุตสาหกรรมท่องเที่ยว อาหารกระป๋องและการแปรรูป สัตว์น้ำต่าง ๆ อุตสาหกรรมเหล่านี้ทำให้เกิดการจ้างงานเป็นจำนวนมาก ดังนั้นการแปรรูปสินค้าซึ่งจะทำให้สินค้ามีมูลค่าเพิ่มขึ้น (Value added) และผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำเพื่อการส่งออก จึงมีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้แก่ประเทศอย่างมาก

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงเหตุผลและสาเหตุของการทำประมงทะเลตาม สภาวะที่เป็นอยู่ในปัจจุบันแล้ว ไม่อาจหวังได้ว่าจะสามารถผลิตสัตว์น้ำได้จำนวนมากดังที่แล้ วมา เนื่องจากสาเหตุหลายประการ ได้แก่ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นผล จากการประมงอวนลากได้พัฒนาอย่างรวดเร็ว การจับสัตว์น้ำโดยไม่คำนึงถึงหลักการอนุรักษ์ รวมทั้งการจับสัตว์น้ำที่ผิดกฎหมาย เช่น การจับสัตว์น้ำด้วยวัตถุระเบิด ใช้อาวุธไฟฟ้า เป็นต้น สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ สภาพแวดล้อมแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำเสื่อมโทรม เนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และการพัฒนาด้านอื่น ๆ และปัญหาที่ก่อกวน เฝ้าดูอยู่ในปัจจุบันคือ การประกาศเขตเศรษฐกิจจำเพาะ 200 ไมล์ทะเลของประเทศต่าง ๆ

ยังผลให้แหล่งประมงของไทยลดลงถึง 300,000 ตารางไมล์ ด้วยเหตุนี้เองจึงเกิดกรณี การประมงไทยถูกจับกุม ถูกยึดเรือ เครื่องมือจับสัตว์น้ำ ที่ออกไปทำการประมงนอกน่านน้ำ อยู่เนือง ๆ จากสาเหตุต่าง ๆ นี้ ย่อมส่งผลให้การผลิตสัตว์น้ำโดยเฉพาะจากท้องทะเล มีแนวโน้มลดลงอย่างแน่นอน

การเปลี่ยนแปลงของการประมงทะเลดังกล่าว ทำให้เห็นนโยบายต่าง ๆ ต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย และจากสภาพการณ์ของอุตสาหกรรมประมงทะเลในปัจจุบันที่ไม่อาจจะลดผลผลิตสัตว์น้ำลงได้ เนื่องจากมีความต้องการวัตถุดิบสำหรับป้อนโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ส่งออกมีแนวโน้มสูงขึ้นต่อไป ประกอบกับทรัพยากรสัตว์ทะเลและสิ่งแวดล้อมอันธรรมชาติเสื่อมโทรมยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างได้ผลและจริงจัง ดังนั้นจึงเป็นที่น่าพิจารณาว่า ในอนาคตภาคอุตสาหกรรมประมงจะคงบทบาทและความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศและเอื้อต่อการพัฒนา หรือดำรงอัตราการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมต่อเนื่องอื่น ๆ เช่นไร จากสภาพภูมิศาสตร์จากแผนที่ประเทศไทยจะเห็นว่า มีจังหวัดที่มีเขตติดต่อชายฝั่งทะเลทั้งสิ้น 24 จังหวัด โดยเป็นจังหวัดในภาคใต้ถึง 12 จังหวัด ซึ่งสภาพพื้นที่ของภาคใต้นั้นมีลักษณะ เป็นแหลมยื่นออกไปจรดพรมแดนทางทิศเหนือของประเทศมาเลเซีย โดยมีชายฝั่งทะเลอยู่ทั้งสองด้าน คือ ด้านตะวันตกเป็นทะเลอันดามัน เริ่มตั้งแต่จังหวัดระนอง เป็นสุดเขตแดนที่จังหวัดสตูล มีระยะทางยาวประมาณ 709 กิโลเมตร ส่วนด้านตะวันออกเป็นทะเลอ่าวไทยตอนล่าง เริ่มตั้งแต่จังหวัดชุมพรถึงจังหวัดนราธิวาส มีชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 934 กิโลเมตร อาณาเขตของพื้นที่เกือบทุกจังหวัดติดต่อยุทธศาสตร์ชายฝั่งทะเล ยกเว้นจังหวัดยะลา ส่วนจังหวัดพัทลุงนั้นมีพื้นที่ติดต่อกับทะเลสาบสงขลา รวมความยาวของชายฝั่งทะเล 12 จังหวัดภาคใต้ประมาณ 1,643 กิโลเมตร และจากผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคใต้พบว่ามีสาขาประมงในปี 2528 มีมูลค่า 4,721 ล้านบาท และเพิ่มขึ้นในปี 2536 เป็น 22,429 ล้านบาท นับว่าการประมงมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจภาคใต้มาก

จังหวัดปัตตานีเป็นอีกจังหวัดหนึ่งของภาคใต้ตอนล่าง ที่ติดอ่าวไทยมีความยาวของชายฝั่งทะเลประมาณ 116.40 กิโลเมตร ครอบคลุมถึง 5 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอหนองจิก อำเภอสายบุรี อำเภอยะหริ่ง อำเภอปะนาเระ และกิ่งอำเภอไม้แก่น ด้วยลักษณะเช่นนี้จึงทำให้การประมงเป็นฐานเศรษฐกิจหนึ่งที่สำคัญของจังหวัด จากมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดปัตตานี พบว่า ปี 2528 มีสาขาประมงมีมูลค่า 696 ล้านบาท และเพิ่มสูงขึ้นเป็น 3,146 ล้านบาท ในปี 2536 จึงกล่าวได้ว่า การประมง

มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของจังหวัดปัตตานีเป็นอย่างยิ่ง โดยมีจำนวนชาวประมง 9,241 คน แยกเป็นคร่าวเรือนประมง 4,875 คน และคร่าวเรือนลูกจ้างประมง 4,371 คน จำนวนเรือที่จดทะเบียนปี 2531 มี 3,225 ลำ โดยมีประมวณสัตว์น้ำที่ทำขึ้นปลา 87,027 ตัน (สำมะโนประมงทะเล พ.ศ.2528) จากสภาพเศรษฐกิจของจังหวัดปัตตานีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม และมีฐานะยากจน มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีเท่ากับ 14,546 บาท ซึ่งในความเป็นจริงไม่เป็นเช่นนั้น เพราะลักษณะและขนาดของการประกอบอาชีพประมงต่างกัน ทำให้ผลตอบแทนที่ได้แตกต่างกันมาก ถึงแม้จะมีลักษณะพื้นที่ชายฝั่งยาวแต่ก็ยังไม่สามารถใช้ศักยภาพและข้อได้เปรียบในเรื่องที่ตั้งอย่างเต็มที่ และขาดความเชื่อมโยงที่ดีระหว่างเมือง จึงไม่สามารถสนับสนุนเกื้อกูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2526 เป็นต้นมา กรมประมงได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ดำเนินการตามโครงการประมงหมู่บ้านภาคใต้ในเขตภาคพื้นที่ยากจน พ.ศ.2526-2529 และโครงการประมงทะเลพื้นบ้าน พ.ศ.2528-2529 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและพัฒนาอาชีพประมง ตลอดจนพัฒนาความรู้ความสามารถที่จำเป็นต่อการยกระดับความเป็นอยู่ตามชายฝั่งทะเลในเขตชนบทที่ยากจนภาคใต้ 5 จังหวัด ต่อมาในปี 2530 กรมประมงจึงได้รวมทั้งสองโครงการนี้เป็น "โครงการพัฒนาประมงทะเลชายฝั่งพื้นบ้าน" และจังหวัดปัตตานีก็เป็นจังหวัดเป้าหมายเช่นกัน ต่อมาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 จึงได้กำหนดให้จังหวัดปัตตานีเป็นศูนย์กลางความเจริญอื่น ๆ เช่น การบริการ การตลาด การอุตสาหกรรม และการศึกษานในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รองจากสงขลา-หาดใหญ่ โดยมีแนวทางหลักในการปรับปรุงบริการพื้นฐาน พัฒนาการอาชีพประมงของท่าเรือชายฝั่งมีอยู่ในการประมงและการขนส่งสินค้าให้เต็มที่ โดยกำหนดเขตอุตสาหกรรมขนาดย่อมและส่งเสริมอุตสาหกรรมแปรรูปวัตถุดิบท้องถิ่นและนอกจากนั้นจังหวัดปัตตานีมีพื้นที่ป่าชายเลนประมาณ 11,425 ไร่ (บุญชนะ และธงชัย, 2530) ซึ่งในปัจจุบันมีการใช้พื้นที่ป่าชายเลนเพื่อเป็นประโยชน์ด้านกิจกรรมอุตสาหกรรมประมงและอุตสาหกรรมต่อเนื่องกับการประมง ได้มีอัตราเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงป่าชายเลนเพื่อทำเป็นนาุ้งนั้น ควรพิจารณาถึงความถูกต้องและเหมาะสมว่าเป็นพื้นที่ในเขตอนุรักษ์หรือเขตพัฒนาหรือไม่ สิ่งที่ควรให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก คือ ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่ได้รับจากกิจกรรมการพัฒนาขนาดเล็กลงท้องถิ่น เช่น การประมงพื้นบ้านในจังหวัดปัตตานีหรือการประมงขนาดใหญ่และอุตสาหกรรมต่าง ๆ นั้น หากได้รับการวางแผนที่เหมาะสมแล้วจะยังผลดีต่อเศรษฐกิจในจังหวัดเป็นอย่างดี

มากด้วย จึงเห็นว่า จังหวัดปัตตานีเป็นจังหวัดที่น่าสนใจมากในแง่ของการพัฒนาด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและจะเกิดขึ้นต่อไป การพัฒนาด้านอุตสาหกรรมประมงและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องในจังหวัด อาจเป็นรูปแบบหนึ่งที่จะทาให้จังหวัดปัตตานีมีความเจริญก้าวหน้าด้านเศรษฐกิจ โดยสามารถที่จะทาหน้าที่เป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญด้านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีคือแก่งพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีลักษณะ เฉพาะตัว ดังนั้นการวางแผนที่ถูกต้องและ เหมาะสมกับจังหวัดปัตตานีจึง เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการเติบโตและแนวโน้มของอุตสาหกรรมประมง และอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องในจังหวัดปัตตานี เพื่อนำมาวางแผนเตรียมการใช้ที่ดิน ตลอดจนระบบสาธารณสุขภาค และสาธารณสุขในการรองรับการขยายตัวอุตสาหกรรมดังกล่าว ในอนาคต
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันด้านเศรษฐกิจ กายภาพ สังคม และประชากรที่ประกอบอาชีพประมงขนาดใหญ่และขนาดเล็กของพื้นที่ศึกษา และความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ต่อพื้นที่ใกล้เคียง
3. เพื่อศึกษาสภาพของทรัพยากรและความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตที่ได้กับการแปรรูป ตลอดจนความเชื่อมโยงทาง เศรษฐกิจต่อพื้นที่ใกล้เคียงทั้งในด้านการตลาดและการขนส่ง เพื่อทราบถึงอุปสรรคหรือข้อจำกัดในการพัฒนาอุตสาหกรรมดังกล่าวในจังหวัดปัตตานี
4. เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาจังหวัดและภาค โดยเสนอรายละเอียดของการวางแผนพัฒนาอุตสาหกรรมประมงและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษานี้ศึกษาเฉพาะพื้นที่ที่ติดชายฝั่งทะเล (อ่าวไทย) ของจังหวัดปัตตานีตลอดแนวยาวของชายฝั่ง 116.40 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ชายฝั่งในเขตอำเภอหนองจิก อำเภอเมืองปัตตานี อำเภอยะหริ่ง อำเภอปะนาเระ อำเภอสายบุรี และกิ่งอำเภอไม้แก่น โดยเฉพาะในอำเภอเมืองปัตตานีเป็นสำคัญ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีอุตสาหกรรมประมงและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกระจุกตัวอยู่มากที่สุด

วิธีดำเนินการศึกษา

ในการศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาอุตสาหกรรมประมง และอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง ในจังหวัดปัตตานีนั้น มีการดำเนินการศึกษาตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาถึงสภาพทั่วไปของพื้นที่ ที่มีความสัมพันธ์ทั้งในระดับจังหวัดและภาคใต้ ตลอดจนแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพทั่วไปของอุตสาหกรรมประมงและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง ทั้งความพร้อมในด้านสาธาณูปโภคและสาธารณูปการ เพื่อนำมาประเมินถึงโอกาสในการพัฒนาอุตสาหกรรมดังกล่าวได้มากน้อยเพียงใด

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาถึงความพร้อมของปัจจัยที่มีความสำคัญ ในการประกอบกิจการ อุตสาหกรรมประมงในจังหวัดปัตตานี ไม่ว่าจะเป็นด้านนโยบายของรัฐต่อจังหวัด การลงทุน ผู้ลงทุน แรงงาน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์ถึงความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจต่อพื้นที่ใกล้เคียง รวมทั้งพิจารณาถึงระบบตลาดและการขนส่ง ตลอดจนสภาพปัญหาต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 5 วิเคราะห์ถึงสถานการณ์การพัฒนาอุตสาหกรรมประมงและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องในปัจจุบัน เพื่อนำมาเสนอแนะและวางแผนพัฒนาที่เหมาะสมต่อไป

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. ข้อมูลทุติยภูมิ ประกอบด้วย แผนที่ เอกสาร และสถิติจากหน่วยงานราชการ และสถาบันต่าง ๆ ที่ได้รวบรวมไว้ ได้แก่

- กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- กรมโรงงาน กระทรวงอุตสาหกรรม
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน
- สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี
- สมาคมประมงจังหวัดปัตตานี
- องค์การสะพานปลา จังหวัดปัตตานี
- กรมการผังเมือง กระทรวงมหาดไทย
- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

- สำนักงานสถิติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี
- ธนาคารแห่งประเทศไทย
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สำนักงานวิจัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

2. ข้อมูลปฐมภูมิ

จากการสำรวจภาคสนาม โดยการสอบถาม สัมภาษณ์บุคคลหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในภาคอุตสาหกรรมประมงและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง

คำจำกัดความ

"อุตสาหกรรมประมง" หมายถึง การประกอบกิจการหรือธุรกิจด้านการจับสัตว์น้ำจากทะเลด้วยเครื่องมือทำการประมง

"อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง" หมายถึง กิจการหรือการค้าเนืองการที่เกี่ยวข้องกับการประมงด้วยเป็นการทำสิ่งของอุปกรณ์เครื่องประมง หรือการแปรรูปสินค้า เพื่อให้ผลออกมามีมูลค่าเพิ่มในทางเศรษฐกิจ (Value added)

"พื้นที่ใกล้เคียง" หมายถึง เขตพื้นที่ติดต่อโดยรอบของจังหวัดปัตตานี ได้แก่ จังหวัดยะลา จังหวัดสงขลา จังหวัดนราธิวาส (ภาคใต้ตอนล่าง)

ข้อกำหนดในการศึกษา

1. ข้อมูลทุติยภูมิ อาจไม่ครบทุกด้าน โดยเฉพาะข้อมูลในระดับอำเภอ อาจขาดการบันทึกหรือคาดเคลื่อนไป ซึ่งไม่ตรงสภาพปัจจุบันที่เป็นอยู่
2. ข้อมูลปฐมภูมิ เนื่องจากประชากรท้องถิ่น โดยเฉพาะชาวไทยมุสลิมใช้ภาษา ยาวี ซึ่งยากแก่การติดต่อสื่อสารและความเข้าใจ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบศักยภาพของทรัพยากร สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมประมง และอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องในจังหวัดปัตตานี

2. ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาอุตสาหกรรมดังกล่าว และทราบถึงปัจจัยพื้นฐานที่เป็นส่วนส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมดังกล่าว
3. ผลการศึกษานี้สามารถใช้เป็นแนวทางและรูปแบบการพัฒนาย่านอุตสาหกรรมที่ต้อคานึงถึงการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม และการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น
4. ผลการศึกษานี้สามารถเป็นแนวทางในการลงทุนของหน่วยงานราชการ หรือธุรกิจเอกชนต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิ 1.1 สรุปวิธีการดำเนินการศึกษา

